

Юлія СТЕПАНОВА

Кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та процесу,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького, м. Хмельницький
ORCID ID: 0000-0001-7698-3486
yulia.sp81@ukr.net

Олена Кметь

Слухач 124 групи факультету підготовки керівних кадрів,
Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Б. Хмельницького, м. Хмельницький
ORCID ID: 0000-0003-2269-2493
olena_kmet@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ТЯЖКИХ НАСЛІДКІВ ЯК ОЗНАКИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ «ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ НЕСЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ»

Статтю присвячено розкриттю змісту тяжких наслідків як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони порушення правил несення прикордонної служби. З урахуванням нормативних визначень та доктринальних здобутків сформульовано поняття тяжких наслідків при порушенні правил несення прикордонної служби та запропоновано тлумачення даної ознаки при здійсненні кримінально-правової кваліфікації.

В ході проведеного дослідження встановлено, що тяжкі наслідки як обов'язкова ознака об'єктивної сторони порушення правил несення прикордонної служби на сьогоднішній час є оціночним поняттям. З'ясовано, що у наукових джерелах пропонується визначення кола тяжких наслідків порушення правил несення прикордонної служби, до яких, як правило, включають найбільш поширені наслідки, які характеризуються значним ступенем суспільної небезпечності. Запропоновано класифікацію тяжких наслідків залежно від виду суспільних відносин, яким заподіюється шкода, яку доцільно враховувати при аналізі змісту наслідків порушення правил несення прикордонної служби та визначенні належності їх до категорії тяжких.

На основі отриманих результатів констатовано, що неоднозначність трактування поняття «тяжкі наслідки» при кваліфікації порушення правил несення прикордонної служби зумовлює наявність різних підходів у їх тлумаченні працівниками як правоохоронних, так і судових органів. У зв'язку з цим доцільно уточнити їх нормативне визначення, включивши до статті 419 КК України примітку із визначенням тяжких наслідків порушення правил несення прикордонної служби.

Ключові слова: тяжкі наслідки, склад злочину, об'єктивна сторона, прикордонна служба, державний кордон, прикордонний наряд.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Суспільна небезпека порушення правил несення прикордонної служби складом прикордонного наряду визначається важливістю завдань, які виконуються Державною прикордонною службою України щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні [1]. Найбільш небезпечні з цих порушень створюють можливість переправлення через державний кордон України нелегальних мігрантів, незаконного переміщення зброї, наркотичних засобів, проникнення на територію України правопорушників, зокрема терористів, диверсантів, членів незаконних збройних чи військових формувань тощо.

І якщо зміст порушення правил несення прикордонної служби має досить ґрунтовне нормативне підґрунтя, то його наслідки, які у ч. 1 ст. 419 КК України визначаються як «тяжкі наслідки», окрім того, що мають оціночне значення, залежать від багатьох аспектів – виду прикордонного наряду, завдань, визначених у наказі на охорону державного кордону, територіальної специфіки певного регіону, особливостей суспільно-політичної обстановки тощо. З огляду на це важливим є не лише визначення змісту діяння, в якому проявляється порушення правил несення прикордонної служби, а й встановлення можливих наслідків такого порушення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінальної відповідальності за порушення правил несення прикордонної служби здебільшого розглядалось науковцями в межах загальної тематики відповідальності за військової злочини, зокрема, Г. М. Анісімовим, М. І. Карпенком, В. І. Касинюком, О. В. Нарожною, Т. Б. Ніколаєнко, М. І. Пановим, С. І. Селецьким, М. І. Хавронюком, С. О. Харитоновим та ін. Водночас наявні і спеціальні дослідження даного питання. Вони відображені у працях П. Бурлаки, Ю. Б. Курилюка, А. В. Музики, А. Ф. Моти. Проте у теоретичних дослідженнях залишаються певні прогалини та неоднозначність підходів як щодо комплексної характеристики порушення правил несення прикордонної служби з урахуванням кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих

ознак, так і щодо розуміння окремих його ознак, зокрема тяжких наслідків як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони основного складу даного злочину.

Метою статті є здійснення правового аналізу кримінально значущих суспільно небезпечних наслідків порушення правил несення прикордонної служби у формі тяжких наслідків, а також вироблення наукових позицій що розуміння їх змісту.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз положень Особливої частини КК України дозволяє зробити висновок про те, що законодавець по-різному відображає тяжкі наслідки у диспозиціях статей. В одних випадках містяться вказівки на настання тяжких наслідків без їх різновидів (ч. 2 ст. 402 КК України: «тяжкі наслідки»), в інших робиться вказівка на характер тяжких наслідків, наприклад смерть людини, загибель людей, істотна майнова шкода тощо (ч. 2 ст. 415 КК України: «загибель кількох осіб»), в деяких статтях вживається термін «інші тяжкі наслідки» в поєднанні з іншими поняттями (ст. 417 КК України: «загибель людей, загибель корабля або інші тяжкі наслідки»).

Це зумовлено існуванням у законодавстві про кримінальну відповідальність оціночних понять, тобто таких, з'ясування змісту яких здійснюється суб'єктами кваліфікації та безпосередньо судом. Як слушно зазначають О. О. Дудоров та Р. О. Мовчан, оціночні поняття наповнюються конкретним змістом у порядку доктринального і судового тлумачення тієї чи іншої кримінально-правової норми [2, с. 162]. До таких понять відносять і тяжкі наслідки.

В Розділі XIX Особливої частини КК України «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)» конкретизацію тяжких наслідків здійснено лише у примітці до ст. 425 КК України для цієї статті та ст. 426. Проте і тут вони мають альтернативний характер. Так, тяжкими наслідками вважатиметься така шкода, яка в 500 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян в тому

випадку, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків (прим. 2 до ст. 425 КК України). В протилежному випадку тяжкі наслідки залишаються невизначеними.

Окрім того в складах військових злочинів тяжкі наслідки мають різний статус: подекуди вони виступають обов'язковою ознакою основного складу злочину (у 7 складах військових злочинів), подекуди – кваліфікуючою (7) чи особливо кваліфікуючою (5). Визначення тяжких наслідків як обов'язкової ознаки є характерним для такої групи військових злочинів як злочини проти встановленого порядку несення спеціальних видів служб (ст. 418–421 КК України). Причому якщо у ст.ст. 419 та 420 КК України говориться про тяжкі наслідки загалом, то у ст. 418 та ст. 421 КК України їх зміст ставиться в залежність від діяння, виду спеціальної служби та суб'єкта злочину (ст. 421 КК України: «тяжкі наслідки, запобігання яким входило в обов'язки даної особи»).

Поняття тяжких наслідків, що спричинені порушенням правил несення прикордонної служби на сьогоднішній час є невизначним, виключно оціночним, що обумовлює необхідність використання судової практики та наукових праць для з'ясування їх змісту.

При аналізі практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) ми не зустрічаємо роз'яснень, пов'язаних із визначенням тяжких наслідків. Однак, вирішуючи питання про прийнятність заяв, суд погоджується чи не погоджується із визнанням певних наслідків тяжкими. Слід зазначити, що «йому належить провідна роль щодо здійснення юридичної кваліфікації фактів справи і він не обмежується юридичною кваліфікацією, наведеною заявником або Урядом» (Справа ЄСПЛ «Ісаєва проти України» (рішення від 04.12.2018 р.)) [3]. Так, у справі ЄСПЛ «Мосендз проти України» (рішення від 17.01.2013 р.) [4] суд встановив «порушення статті 2 Конвенції про права людини щодо позитивного обов'язку держави захистити життя сина заявниці під час його перебування під її контролем», тобто на військовій службі. Смерть особи настала внаслідок «самогубства, викликаного жорстоким поведінням вищестоящих військовослужбовців», засуджених в подальшому за

перевищення службових повноважень, що спричинило тяжкі наслідки. Таким чином, тяжким наслідком була визнане самогубство, викликане жорстоким поведженням із військовослужбовцем.

На сьогоднішній час відсутні роз'яснення національних вищих судових органів щодо розуміння тяжких наслідків як при порушенні правил несення прикордонної служби, так і при вчиненні військових злочинів загалом. Проте такі роз'яснення зустрічаємо в постановах пленуму Верховного суду України у справах про перевищення влади або службових повноважень, злочини проти довкілля, безпеки виробництва тощо.

Так, постановою Пленуму Верховного суду України № 15 від 26.12.2003 р. було визначено, що при перевищенні влади або службових повноважень тяжкими наслідками визнаються заподіяння потерпілому тяжких тілесних ушкоджень або смерті, доведення його до самогубства, спричинення матеріальних збитків, які у 250 і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян, розвал діяльності підприємства, установи, організації, їх банкрутство, створення аварійної ситуації, що потягла людські жертви, тощо [5]. Проте на сьогоднішній час законодавець переглянув ставлення до тяжких наслідків у службових злочинах загалом та при перевищенні влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК України) зокрема. Виходячи зі змісту примітки 4 до ст. 364 КК України, дія якої поширюється на ст. 364–367 КК України, тяжкими наслідками у цих статтях вважаються лише такі, що у 250 і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Водночас у ст. 426-1 КК України «Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень» тяжкі наслідки є невизначеними.

У постанові Пленуму Верховного суду України № 7 від 12.06.2009 р. «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» визначено зміст «інших тяжких наслідків» (окрім загибелі людей) у злочинах проти безпеки виробництва: випадки заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних

ушкоджень двом і більше особам, шкоди у великих розмірах підприємству, установі, організації чи громадянам, а так само тривалий простій підприємств, цехів або їх виробничих дільниць (п. 22 Постанови). Цією ж постановою висловлено важливу позицію суду, що «тяжкість ймовірних наслідків визначається залежно від цінності благ, які поставлено під загрозу, кількості осіб, які можуть постраждати від небезпечних дій, розміру можливої матеріальної шкоди» (п. 21 Постанови) [6].

Думка науковців щодо розуміння тяжких наслідків порушення правил несення прикордонної служби також різниться. Зокрема, М. І. Панов до тяжких наслідків даного злочину відносить зрив виконання бойового завдання, загибель людей, заподіяння тілесних ушкоджень, знищення або пошкодження цінного воєнного майна, послаблення боєздатності підрозділу тощо [7, с. 495].

М. І. Карпенко тяжкими наслідками вважає перехід державного кордону, напад на прикордонний підрозділ, людські жертви, заподіяння потерпілому тяжких тілесних ушкоджень або завдання тілесних ушкоджень середньої тяжкості кільком особам тощо [8, с. 122], В. А. Клименко – зрив виконання поставленого бойового завдання, вторгнення на територію України озброєної банди, перехід кордону агентом іноземної розвідки, провезення контрабандних товарів, виведення з ладу системи охоронного обладнання, вчинення терористичних актів у контрольованому прикордонному районі, загибель людей; знищення майна у великих розмірах [9, с. 647].

Значний перелік тяжких наслідків досліджуваного злочину наводить М. І. Хавронюк: вторгнення на територію України озброєних формувань, вчинення ворожих дій іноземними суднами щодо українського узбережжя, українських підводних і надводних об'єктів, напад на прикордонний підрозділ, на дипломатичне представництво України чи консульську установу України в іноземній державі, провезення значної партії зброї чи інших предметів контрабанди поза пунктами прикордонного контролю, загибель людей, заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, якщо це не спричинено умовами необхідної оборони, затримання злочинця або крайньої необхідності, знищення

чи пошкодження інженерних споруд, інших важливих об'єктів державної власності, а також дезертирство зі зброєю, вчинене військовослужбовцем, що входив до складу наряду з охорони державного кордону України, тощо [10, с. 1210].

Як бачимо, точки зору науковців з приводу визначення тяжких наслідків порушення правил несення прикордонної служби суттєво відрізняються за обсягом. Тому з метою спрощення їх аналізу доцільним є застосування класифікації тяжких наслідків даного злочину за певними критеріями.

У своєму монографічному дослідженні Ю. Б. Курилюк пропонує наступне групування тяжких наслідків порушення правил несення прикордонної служби: 1) наслідки, пов'язані із заподіянням шкоди здоров'ю людини; 2) наслідки у виді контрабанди; 3) такі, що пов'язані з незаконним перетинанням державного кордону; 4) ті, які заподіюють шкоду майну: як військовому, так і іншому; 5) пов'язані з терористичними нападами; 6) наслідки нематеріального характеру, зокрема, зрив виконання поставленого завдання [11, с. 126–135].

Хоча науковець не зазначає, яку саме ознаку було взято за критерій такої класифікації, однак з огляду на виокремлені види тяжких наслідків, можемо зробити висновок, що об'єднують їх певні суспільні відносини, яким заподіюється шкода внаслідок вчинення порушення правил несення прикордонної служби. Причому в наведеній класифікації ці суспільні відносини розташовані на одному класифікаційному рівні. Слід зазначити, що вчиненням даного злочину шкода заподіюється як основному безпосередньому об'єкту, так і додатковому обов'язковому об'єкту. З урахуванням цього доцільно класифікувати тяжкі наслідки порушення правил несення прикордонної служби залежно від виду суспільних відносин, яким заподіюється шкода, на такі види:

1) тяжкі наслідки, які пов'язані із заподіянням шкоди основному безпосередньому об'єкту злочину;

2) тяжкі наслідки, які пов'язані із заподіянням шкоди додатковому об'єкту злочину, а саме суспільним відносинам у сфері охорони

а) життя та здоров'я людей;

б) порядку переміщення через державний (митний) кордон певних предметів;

в) порядку перетинання державного кордону;

г) відносин власності;

д) національної та громадської безпеки.

До першого виду належать тяжкі наслідки, які пов'язані із заподіянням шкоди основному безпосередньому об'єкту злочину – суспільним відносинам, що забезпечують додержання встановленого порядку несення прикордонної служби, який забезпечує охорону і недоторканність державного кордону України, виконання завдань, поставлених перед Державною прикордонною службою. В цілому ми можемо віднести їх до нематеріальних наслідків. В судових рішеннях зустрічаємо такі формулювання тяжких наслідків даного виду: «невиконання основних функцій, обов'язків та мети діяльності Державної прикордонної служби України» [12, с. 11]; «тяжкі наслідки нематеріального характеру, що виразились у невиконанні бойової задачі охорони державного кордону України, а також підриву авторитету військовослужбовця Державної прикордонної служби України, на якого покладається обов'язок неухильного дотримання вимог чинного законодавства та перешкодження незаконному перетину державного кордону України особами та незаконному переміщенню товарів через державний кордон, що в цілому підриває авторитет Держави та принижує міжнародний імідж, порушує національні інтереси, безпеку України в частині недоторканості її кордонів, підриває авторитет держави в очах європейських громадян» [13, с. 11] тощо. До них відносять також зрив виконання поставленого бойового завдання, зрив виконання зміною прикордонних нарядів безпосередньо покладених на неї обов'язків, підрив авторитету Державної прикордонної служби України та держави в цілому в очах її громадян.

До другого виду належать тяжкі наслідки, які пов'язані із заподіянням шкоди додатковому обов'язковому об'єкту злочину – суспільним відносинам у сфері охорони здоров'я, життя особи, власності військової частини, держави та

окремих громадян тощо. Визначивши основні сфери цих суспільних відносин, можемо виділити п'ять підвидів або груп тяжких наслідків другого виду.

Перша група – тяжкі наслідки, які пов'язані із заподіянням шкоди суспільним відносинам у сфері охорони життя та здоров'я людей. До них відносять заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом і більше особам, доведення потерпілого до самогубства, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або смерті хоча б одній людині.

Друга група – тяжкі наслідки, які пов'язані із заподіянням шкоди суспільним відносинам у сфері охорони порядку переміщення через державний (митний) кордон певних предметів. Видається, що визначення кола цих предметів залежить від того, є їх переміщення злочинним чи ні. Так, тяжкі наслідки будуть наявні у разі незаконного переміщення через державний (митний) кордон предметів злочинів, передбачених ст.ст. 199, 201, 201-1, 204, 305, 321, 300, 301 КК України. Чи можна визначати тяжкими наслідками незаконне переміщення товарів та інших предметів, що тягне за собою адміністративну відповідальність? Ю. Б. Курилюк, беручи до уваги попередню редакцію ст. 201 КК України, відносить до тяжких наслідків незаконне переміщення товарів у великих розмірах, тобто на суму, яка в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [11, с. 77]. Проте на нашу думку, оскільки на сьогоднішній час законодавець вважає досить низькою ступінь суспільної небезпечності незаконного переміщення товарів, навіть у великих розмірах (це отримало вираження в декриміналізації товарної контрабанди), недоцільно відносити їх переміщення до тяжких наслідків порушення правил несення прикордонної служби.

Такий же підхід пропонуємо застосовувати і щодо визначення тяжких наслідків, які належать до третьої групи та які пов'язані із заподіянням шкоди суспільним відносинам у сфері охорони порядку перетинання державного кордону. В такому разі до тяжких наслідків порушення правил несення прикордонної служби слід відносити організацію, керівництво, сприяння та безпосередньо незаконне переправлення осіб через державний кордон України,

тобто вчинення злочину, передбаченого ст. 332 КК України, а також ті прояви незаконного перетинання державного кордону, які визнані злочинними за ст. 332-2 КК України: перетинання державного кордону України з метою заподіяння шкоди інтересам держави (зокрема агентами іноземної розвідки, членами злочинних організацій, терористичних груп та організацій, шпигунами, диверсантами, озброєними групами, бандами з метою продовження злочинної діяльності); особою, якій заборонено в'їзд на територію України, представниками підрозділів збройних сил чи інших силових відомств держави-агресора. Всі інші випадки незаконного перетинання кордону, що тягнуть за собою адміністративну відповідальність за ст. 204-1 КУпАП, знаходяться поза межами «тяжких наслідків».

Четверта група – тяжкі наслідки, які пов'язані із заподіянням шкоди суспільним відносинам у сфері охорони відносин власності. До них відносяться заподіяння шкоди майну, як військовому, так і не військовому (знищення або пошкодження майна у великих розмірах, інженерних споруд, інших важливих об'єктів державної власності, особливо об'єктів, розташованих поблизу державного кордону, виведення з ладу системи охоронного обладнання тощо) [11, с. 82].

П'ята група – тяжкі наслідки, які пов'язані із заподіянням шкоди суспільним відносинам у сфері охорони національної та громадської безпеки. Вона охоплює такі матеріальні наслідки як зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, вчинення інших діянь, що охоплюються поняттями «диверсія» та «терористичний акт». Зокрема, Ю. Б. Курилюк пропонує включити в дану групу напад на прикордонний підрозділ, вчинення терористичних актів у контрольованому прикордонному районі, вчинення ворожих дій іноземними суднами щодо українського узбережжя, українських підводних і надводних об'єктів [11, с. 84].

При кваліфікації порушення правил несення прикордонної служби необхідно враховувати обов'язковість як основного безпосереднього об'єкта,

так і додаткового. Тому навіть у разі настання тяжких наслідків першого виду, злочин матиме місце лише тоді, коли буде встановлено наявність тяжких наслідків, які належать хоча б до однієї з груп другого виду. Водночас зміст тяжких наслідків другого виду свідчить про те, що кожен з них пов'язаний із вчиненням самостійного злочину.

Тому, виходячи з вищевикладеного та з метою однакового застосування закону про кримінальну відповідальність й уникнення корупційних ризиків під час трактування такого поняття, як «тяжкі наслідки», спричинені порушенням правил несення прикордонної служби, необхідно ст. 419 КК України доповнити приміткою наступного змісту:

«У статті 419 цього Кодексу тяжкими наслідками вважається вчинення злочину, для запобігання якому було призначено наряд з охорони державного кордону України».

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, викладене дозволяє констатувати наступне:

- тяжкі наслідки як обов'язкова ознака об'єктивної сторони порушення правил несення прикордонної служби на сьогоднішній день є оціночним поняттям;

- у наукових джерелах пропонується визначення кола тяжких наслідків порушення правил несення прикордонної служби, до яких, як правило, включають найбільш поширені наслідки, які характеризуються значним ступенем суспільної небезпечності;

- при аналізі змісту наслідків порушення правил несення прикордонної служби та визначенні належності їх до категорії тяжких доцільно враховувати класифікацію тяжких наслідків залежно від виду суспільних відносин, яким заподіюється шкода;

- неоднозначність трактування поняття «тяжкі наслідки» при кваліфікації порушення правил несення прикордонної служби зумовлює наявність різних підходів у їх тлумаченні працівниками як правоохоронних, так і судових

органів. У зв'язку з цим доцільно уточнити їх нормативне визначення, включивши до статті 419 КК України примітку із визначенням тяжких наслідків порушення правил несення прикордонної служби;

- специфіка об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 419 КК України, зумовлює потребу в подальших наукових дослідженнях кримінально-правової характеристики та судової практики порушення правил несення прикордонної служби, що сприятиме виробленню більш чітких критеріїв розмежування дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення правил несення прикордонної служби.

Список використаних джерел

1. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 3.04.2003 р. № 661-IV. Дата оновлення: 03.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15> (дата звернення: 19.12.2019).
2. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правове поняття «інші тяжкі наслідки»: проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 162–170. URL: http://lsej.org.ua/1_2015/44.pdf. (дата звернення: 19.12.2019).
3. Рішення Європейського суду з прав людини від 04.12.2018 р (остаточне 04.03.2019). Справа «Ісаєва проти України» (Заява № 35523/06). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d32 (дата звернення: 19.12.2019).
4. Рішення Європейського суду з прав людини від 17.01.2013 р. Справа «Мосендз проти України» (Заява № 52013/08). *Міністерство юстиції України*: веб-сайт. URL: <http://old.minjust.gov.ua/34534> (дата звернення: 19.12.2019).
5. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: Постанова пленуму Верховного суду України від 26.12.2003 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03> (дата звернення: 19.12.2019).
6. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова пленуму Верховного суду України від 12.06.2009 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03> (дата звернення: 19.12.2019).
7. Панов М. І., Харитонов С. О. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). *Кримінальне право України: Особлива частина: підручник* / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер. 2005. С. 486–518.
8. Карпенко М. І. Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання : Посібник / За заг. ред. В. К. Матвійчука. Київ: Дакор, 2013. 472 с.
9. Клименко В. А. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). *Кримінальне право України. Особлива частина* : підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Атіка, 2008. 236 с.
10. Хавронюк М. І., Дячук С. І., Мельник М. І. Військові злочини: коментар законодавства / відп. ред. М. Д. Дрига, В. І. Кравченко. Київ: А.С.К., 2003. 272 с.

11. Курилюк Ю. Б. Кримінально-правове забезпечення протидії порушенню правил несення прикордонної служби : Монографія / За наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. К. Матвійчука. Київ: Дакор, 2013. 216 с.

12. Вирок у справі № 576/1374/13-к (провадження № 1-кп/576/110/13) [2013]. Глухівський міськрайонний суд Сумської області. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34032451> (дата звернення: 19.12.2019).

13. Вирок у справі № 1314/1513/2012 (провадження № 1/1314/172/2012) [2012]. Мостиський районний суд Львівської області. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27800348> (дата звернення: 19.12.2019).

Yuliia Stepanova and Olena Kmet. Features of the Definition of Grave Consequences as a Sign of the Objective Side of the Composition of the Crime «Violation of the Rules of Bearing the Border Duty»

The article deals with the disclosure of the content of grievous consequences as a mandatory sign of the objective side of the violation of the rules on bearing the border duty. Taking into account the normative definitions and doctrinal achievements, the notion of grave consequences in violation of the rules of bearing the border duty was formulated and the interpretation of this sign in the exercise of criminal legal qualification was proposed.

The study found that serious consequences as a mandatory feature of the objective side of the violation of the rules of the Border Guard service is now an evaluation concept. It has been found that scientific sources propose to identify the range of grave consequences of violations of the Border Patrol, which typically include the most common consequences, which are characterized by a high degree of public danger. The classification of grave consequences according to the type of social relations that causes damage is suggested, which should be taken into account when analyzing the content of consequences of violations of the rules of bearing the border duty and determining their belonging to the category of grave ones.

Based on the results obtained, it is stated that the ambiguity of the interpretation of the concept of «grave consequences» in qualifying violations of the rules of bearing the border duty leads to the presence of different approaches in their interpretation by law enforcement and judicial authorities. In this regard, it is advisable to clarify their regulatory definition by including in article 419 of the Criminal Code of Ukraine a note identifying the grave consequences of violations of the rules of the Border Guard Service.

Keywords: grave consequences, crime, objective side, border service, state border, border duty.

References

1. *Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 3.04.2003 r. № 661-IV*[About the State Border Guard Service of Ukraine: Law of Ukraine of 6.04.2003 № 661-IV. Updated: 03.12.2019]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15> [In Ukrainian]

2. Dudorov O. O., Movchan R. O. *Kryminalno-pravove poniattia «inshi tiazhki naslidky»: problemy tлумachennia ta vdoskonalennia zakonodavstva*[Criminal law concept of «other grave consequences»: problems of interpretation and improvement of legislation. Legal scientific electronic journal]. 2015. № 1. P. 162–170. URL: http://lsej.org.ua/1_2015/44.pdf. [In Ukrainian]

3. *Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 04.12.2018 r (ostatochne 04.03.2019). Sprava «Isaieva proty Ukrainy» (Zaiava № 35523/06)*[Judgment of the European Court of Human Rights of 04.12.2018 (final 04.03.2019). The case «Isaeva v. Ukraine» (Application No. 35523/06)]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d32 [In Ukrainian]

4. *Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 17.01.2013 r. Sprava «Mosendz proty Ukrainy» (Zaiava № 52013/08)* [Judgment of the European Court of Human Rights of 17 January

2013 Mossendz v. Ukraine (Application no. 52013/08). Ministry of Justice of Ukraine: website]. URL: <http://old.minjust.gov.ua/34534> [In Ukrainian]

5. *Pro sudovu praktyku u spravakh pro perevysychennia vlady abo sluzhbovykh povnovazhen: Postanova plenumu Verkhovnoho sudu Ukrainy vid 26.12.2003 r. № 15.* [On case law on cases of abuse of power or official authority: Resolution of the plenum of the Supreme Court of Ukraine dated 26.12.2003 № 15]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03> [In Ukrainian]

6. *Pro praktyku zastosuvannia sudamy Ukrainy zakonodavstva u spravakh pro zlochyny proty bezpeky vyrobnytstva: Postanova plenumu Verkhovnoho sudu Ukrainy vid 12.06.2009 r. № 7.* [On the Practice of the Application of the Laws by the Courts of Ukraine on Cases Against the Safety of Production: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine dated June 12, 2009 No. 7]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03> [In Ukrainian]

7. Panov M. I., Kharytonov S. O. *Zlochyny proty vstanovlenoho poriadku nesennia viiskovoi sluzhby (viiskovi zlochyny).* Kryminalne pravo Ukrainy: Osoblyva chastyna: pidruchnyk [Crimes against the established order of military service (war crimes). Criminal law of Ukraine: Special part: textbook] / za red. M. I. Bazhanova, V. V. Stashysa, V. Ya. Tatsiia. 2-e vyd., pererob. i dop. Kyiv, Yurinkom Inter. 2005. S. 486–518. [In Ukrainian]

8. *Karpenko M. I. Viiskovi zlochyny: kharakterystyka, metodyka rozsliduvannia ta zapobihannia : Posibnyk* [War crimes: characteristics, methods of investigation and prevention: Manual] / Za zah. red. V. K. Matviichuka. Kyiv: Dakor, 2013. 472 s. [In Ukrainian]

9. *Klymenko V. A. Zlochyny proty vstanovlenoho poriadku nesennia viiskovoi sluzhby (viiskovi zlochyny).* Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna : Pidruch. [Crimes against established order of military service (war crimes). Criminal law of Ukraine. Special part: textbook] / Za red. M. I. Melnyka, V. A. Klymenka. 2-he vyd., pererob. i dop. Kyiv: Atika, 2008. 236 s. [In Ukrainian]

10. *Khavroniuk M. I., Diachuk S. I., Melnyk M. I. Viiskovi zlochyny: komentar zakonodavstva* [War crimes: commentary on legislation] / vidp. red. M. D. Dryha, V. I. Kravchenko. Kyiv: A.S.K., 2003. 272 s. [In Ukrainian]

11. *Kuryliuk Yu. B. Kryminalno-pravove zabezpechennia protydii porushenniu pravyl nesennia prykordonnoi sluzhby : Monohrafiia* [Criminal Legal Support for the Violation of the Rules of Border Service: Monograph] / Za nauk. red. d-ra yuryd. nauk, prof. V. K. Matviichuka. Kyiv: Dakor, 2013. 216 s. [In Ukrainian]

12. *Vyrok u spravi № 576/1374/13-k (provadzhennia № 1-kp/576/110/13) [2013]. Hlukhivskiy miskraionnyi sud Sumskoi oblasti. Yedyniy derzhavnyi reiestr sudovykh rishen* [Sentence in Case No. 576/1374/13-k (Case No. 1-kP / 576/110/13) [2013]. Glukhiv City Court of Sumy Region. The only state register of court decisions]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34032451> [In Ukrainian]

13. *Vyrok u spravi № 1314/1513/2012 (provadzhennia № 1/1314/172/2012) [2012]. Mostyskyi raionnyi sud Lvivskoi oblasti. Yedyniy derzhavnyi reiestr sudovykh rishen* [Sentence in Case No. 1314/1513/2012 (Case No. 1/1314/172/2012) [2012]. Mostysky district court of Lviv region. The only state register of court decisions]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27800348> [In Ukrainian]